

Högskolan Kristianstad
Lärarytbildningen
Examensarbete
2005

Pedagogens roll vid läs- och skrivsvårigheter

Handledare:
Agneta Ljung- Djärf

Författare:
Camilla Karström
Anna Thorsén

Pedagogens roll vid läs- och skrivsvårigheter

Abstract

I vårt examensarbete har vi valt att skriva om läs- och skrivsvårigheter där vårt syfte är att undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter. Läs- och skrivsvårigheter är Sveriges vanligaste handikapp (Gustafsson, 1990-talet). I litteraturavsnittet tas bland annat upp att skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå utbildningsmålen. Om alla ska lyckas nå målen måste skolorna erbjuda lämpliga hjälpinsatser. Vi tar även upp en historisk bakgrund och vilka hjälpmedel som finns för att underlätta för elever med läs- och skrivsvårigheter. I forskningsavsnittet intervjuar vi sex pedagoger på olika skolor, detta för att få svar på vårt syfte och problempreciseringen. Resultatet visar att den resurs som mest används på skolorna är specialpedagogen där utöver försöker pedagogerna variera undervisningen och anpassa texter till elevernas nivå. I diskussionen och slutsatsen diskuteras resultatet kring vår undersökning som visar att fler resurser behövs i skolan. Det visar även på att pedagogerna saknar utbildning inom detta område men skulle gärna vilja ha det.

Sökord: barn med särskilda behov, grundskola, läs- och skrivsvårigheter, pedagogens roll

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Begreppsförklaringar	6
1.4 Disposition	6
2. LITTERATURDEL.....	7
2.1 Historik.....	7
2.2 Vad är läs- och skrivsvårigheter?	8
2.3 Orsaker till läs- och skrivsvårigheter.....	10
2.3.1 Motorik.....	10
2.3.2 Miljöpåverkan	11
2.4 Var går gränsen för läs- och skrivsvårigheter?.....	11
2.5 Beteenden	11
2.6 Diagnos.....	12
3. HUR KAN PEDAGOGEN HJÄLPA ELEVER MED LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER?.....	12
3.1 Åtgärdsprogram.....	13
3.2 Stödteam.....	13
3.3 Pedagogens uppgifter	13
3.4 Skolsituationen	14
3.5 Hjälpmedel	15
3.5.1 Datorn och stavningsprogram	16
3.5.2 Läromedelskassetter, kassettböcker och talböcker.....	17
3.6 Vad kan de närstående göra?.....	18
3.7 Sammanfattning av litteraturdel	18
4. EMPIRISK DEL.....	18
4.1 Problemprecisering.....	19
4.2 Teoretiska utgångspunkter	19
4.3 Metodologiska utgångspunkter	19
4.4 Metodbeskrivning.....	20
4.5 Genomförande	20
4.6 Etiska överväganden.....	21
4.7 Intervjupersoner.....	21
5. RESULTAT.....	22
5.1 Vad är läs- och skrivsvårigheter?	23
5.2 Vad har pedagogen för erfarenhet av att arbeta med elever med läs- och skrivsvårigheter?	24
5.3 Hur arbetar pedagogerna i klassrummet med elever som har läs- och skrivsvårigheter?.....	24
5.4 Vilka resurser finns på skolan för dessa elever och hur används de?	26
5.5 Anser pedagogerna att de har tillräcklig kunskap att undervisa elever med läs- och skrivsvårigheter?	27
5.6 Vilken utbildning har pedagogerna fått för att kunna hjälpa dessa elever?	28
5.7 Sammanfattande analys	29
5.8 Kritisk analys.....	30
6. DISKUSSION	30
6.1 Slutsats.....	34
7. SAMMANFATTNING	35

Referenser..... 38
Bilagor

1. INLEDNING

Med detta arbete ska vi undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter. Vi ska även ta reda på hur pedagogen kan underlätta skolarbetet för dessa elever. Läs- och skrivsvårigheter är Sveriges vanligaste handikapp (Gustafsson, 1990- talet)¹. Detta poängterar även Gillberg och Ödman (1999) som även skriver att i genomsnitt lider minst en elev i varje svensk skolklass av svår dyslexi. Elever med läs- och skrivsvårigheter känner ofta sig mindre begåvade och utpekade på ett negativt sätt. Enligt Ericson (2001) är läs- och skrivsvårigheter inte enbart ett skolproblem, utan hela samhället berörs på samma sätt som vilket annat handikapp. I takt med att den tekniska utvecklingen och det gamla industrisamhället ersätts av informationssamhället, ställs allt större krav på människans förmåga att läsa och skriva. Människor som har läs- och skrivsvårigheter är väldigt utsatta, en sådan sak som att läsa texten i en film är för dem svårt eller till och med omöjligt. Samhället är i allt större utsträckning beroende av att kunna söka och ge information. Vi vill dock poängtera att dyslexi har en biologisk förklaringsmodell där man har svårt med det fonologiska och ljudmässiga, medan läs- och skrivsvårigheter är mer miljöbetingad. Det är alltså två olika benämningar. Dyslexi kvarstår hela livet, personerna som har dyslexi får hitta egna vägar och strategier för att klara sig i samhället. De som har läs- och skrivsvårigheter kan med hjälp och träning övervinna sina svårigheter. I hela västvärlden är det fem till åtta procent som har dyslexi, ytterligare 20 till 25 procent har svårigheter med att läsa och skriva Ericson (2001).

1.1 Bakgrund

Under vår Verksamhets Förlagda Utbildning (VFU) har vi varit i en klass bestående av förskoleklass och skolår ett och två (F-2: a). Där har vi uppmärksammat hur man lägger grunden för elevers läsning och skrivning. När vi såg elever med vissa problem väcktes vårt intresse för att hitta lämpliga metoder som underlättar lärandet. Alla elever har rätt till en utbildning som är lämpad för deras behov oavsett vilken kompetens eleven har. Detta styrker Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) (Utbildningsdepartementet, 1998) ”Alla som arbetar i skolan skall hjälpa elever som behöver särskilt stöd och samverka till att göra skolan till en god miljö för lärande” (Lpo 94 s.12).

¹ Det finns inget exakt angivet år som filmen gjordes.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter.

1.3 Begreppsförklaringar

Det finns mycket litteratur inom detta område, både gamla och nya böcker. Vi hade turen att hitta två filmer som blev en bra ämnesintroduktion för oss. Den litteratur som vi läst handlar mest om vad läs- och skrivsvårigheter är och hur det är att leva med läs- och skrivsvårigheter. Det fanns inte så mycket litteratur om hur pedagogen kan underlätta för eleven i klassrummet. Efter att ha läst en hel del litteratur inom detta område, har vi uppmärksammat att författarna använder begreppen dyslexi och läs- och skrivsvårigheter på olika sätt. Enligt Stadler (1994) vet alla vad som avses om någon säger läs- och skrivsvårigheter. Men använder man ordet dyslexi är det många som undrar vad det är. Den som har dyslexi har oförklarliga svårigheter med skriftspråket som att göra en koppling mellan det talande språket och de skrivna symbolerna, bokstäverna och orden. Dyslexi är internationell benämning på svårartad och långvarig läs- och skrivsvårighet. Numera används dyslexi för att beteckna svårare störningar som sannolikt är ärftliga. I Sverige använder vi ibland uttrycket specifika läs- och skrivsvårigheter istället för dyslexi skriver Stadler (1994). Fortsättningsvis kommer vi använda läs- och skrivsvårigheter som ett övergripande begrepp. Vi kommer att skriva om läs- och skrivsvårigheter, som man kan övervinna om man får rätt undervisning.

1.4 Disposition

Kapitel 1 börjar med en inledning där vi kortfattat presenterar vad arbetet ska handla om, här tar vi även upp bakgrunden varför vi valt detta ämne och syftet vad vi vill ta reda på. Kapitel 2 innehåller en litteraturgenomgång där relevant fakta finns om vad läs- och skrivsvårigheter är. Kapitel 3 handlar om hur pedagogen kan underlätta för elever med läs- och skrivsvårigheter i klassrummet, med hjälp av olika hjälpmedel. I kapitel 4 finns det en empirisk del, här redovisas vår problemprecisering och hur vi har gått till väga med vår undersökning. Här finns även en kritisk granskning av metoden vi använt. I kapitel 5 redovisas resultatet av undersökningen samt hur vi gått till väga med arbetet och en beskrivning av intervjupersonerna. Kapitel 6 innehåller vår diskussion där vi kopplar ihop litteraturdelen med resultatet av intervjuerna. I slutsatsen analyserar vi utifrån vårt syfte vad vi kommit fram till med detta arbete. I kapitel 7 finns en sammanfattning av arbetet. Sist i

arbetet finns källförteckningen samt två bilagor som innehåller förslag på litteratur och intervjufrågor.

2. LITTERATURDEL

Enligt Säljö (2000) är skriften en central och mycket viktig del i vår kulturkrets. Skriften har ett djupgående inflytande på hela vårt samhälle och på vilka sätt vi lär, utvecklar kunskaper och kommunicerar. Skriften finns överallt och att kunna läsa och skriva är i dag en nödvändig förutsättning för att kunna delta i många delar av samhället. Den moderna informationsteknologin bygger på skriften som medierande redskap och den är i stor utsträckning en uppsättning tekniker för att skapa, sprida och använda texter i olika situationer. Skriften ska inte uppfattas som enbart ett kraftfullt redskap för kommunikation utan användandet av skrift skapar nya kriterier för kunskap och nya sätt att tänka och resonera. Skriften har förändrat det sätt på vilket vi löser problem och besvarar information. Den har också blivit knuten till maktutövning och fyller en avgörande funktion i samhällsliga verksamhetssystem som affärsliv, sjukvård och skola. Till exempel har det skriftliga provet en status i skolan.

2.1 Historik

I slutet av 1800-talet uppmärksammades läs- och skrivsvårigheter hos barn. Alfhild Tamm var en läkare som uppmärksammade problemet och i och med det började fler läkare intressera sig för ämnet. Läs- och skrivsvårigheter kallades på 1800-talet för ordblindhet. Läkarna trodde att läs- och skrivsvårigheter berodde på en hjärnskada. På 1930-talet startades skolor med särskilda klasser för ordblinda, så kallade läsklasser. Dessa skolor startades eftersom psykologen Monroe hade upptäckt olika faktorer som kunde ge upphov till läs- och skrivsvårigheter. Faktorerna var försämrad perception, miljö och hälsa. På 1950- och 1960-talen hade forskare kommit fram till att det inte fanns några gemensamma orsaker till läs- och skrivsvårigheter, vilket ledde till att skolöverstyrelsen tog initiativet till att utbilda lärare om läs- och skrivsvårigheter (Ericson, 2001).

Strömborg (1999) skriver att innan lärarna blev informerade om läs- och skrivsvårigheter, delade man upp elever med läs- och skrivsvårigheter i olika klasser. De eleverna med stora problem fick gå i speciella läsklasser, medan elever med mindre svårigheter fick gå till en läsklinik. Under tidigare delen av 1970-talet ersattes läsklasser med specialundervisning, då

pedagogerna tyckte att det var viktigt att göra en utredning av elevernas läs- och skrivsvårigheter för att få den undervisning de var i behov av. Under senare delen av 1970-talet ansåg man att det var sociala, psykologiska och pedagogiska orsaker som låg bakom ordblindheten. Detta ledde till att läsklasser avskaffades och läs- och skrivsvårighetsundervisningen på lärarutbildningen togs bort. Vidare skriver Strömborg (1999) att under 1980-talet delades forskare upp i två läger. Det var de som trodde att läs- och skrivsvårigheter berodde på omognad och att förbättrad undervisning i skolan skulle hjälpa alla elever med läs- och skrivsvårigheter. De andra ansåg att läs- och skrivsvårigheter berodde på en biologisk förklaringsmodell. På 1990-talet försämrades skolornas ekonomi och i och med det fick inte de eleverna med läs- och skrivsvårigheter den hjälp de behövde. På senare delen av 1990-talet insåg skolpersonal att elever med läs- och skrivsvårigheter kräver speciell träning och detta arbetar pedagoger och specialpedagoger med i dag. I dag sker en betydligt mer tvärvetenskaplig forskning och forskare är i stort sett överens om att dyslexi har en biologisk förklaringsmodell och att läs- och skrivsvårigheter är mer miljöbetingad. Forskarna är överens om att dyslexi och läs- och skrivsvårigheter skiljer sig åt.

2.2 Vad är läs- och skrivsvårigheter?

Du som läser de här raderna, stanna upp en stund... Du kan läsa! Men hur skulle du känna dig om du inte fick ihop bokstäverna till ord? (Säljö 2000).

Vi lever i ett samhälle där vi ständigt omges av ord, enbart morgontidningen innehåller mer än 100 000 ord. Kraven på god läs- och skrivförmåga ökar, till exempel att faxa meddelande och sända e- post till arbetsplatser och privatpersoner har blivit en vardag för många. Om en person inte kan läsa och skriva tillräckligt väl för att klara dessa uppgifter är hon/han handikappad. Handikapp är ett problem som uppstår när en individ med någon form av funktionshinder möter en miljö som kräver de funktioner som individen helt eller delvis saknar. I skolan är det många elever som har svårigheter med att lära sig läsa och skriva. Några av dessa elever har läs- och skrivsvårigheter, medan andra läser och skriver dåligt av andra skäl, till exempel koncentrationssvårigheter, olust att lära sig bokstäver och omognad skriver Ericson (2001).

Enligt Björndell (1995) finns det många beteckningar för läs- och skrivsvårigheter. Dessa är bland annat ordblindhet, dyslexi eller svårigheter med läsning och skrivning. De betyder i grunden samma sak. Ordblindhet är en gammeldags benämning som har en positiv innebörd. En person förstår inte det skrivna men är annars en ”vanlig” människa. Gustafsson (1990-talet) anser att beteckningen ordblindhet inte ska användas då det ger intryck att personen inte ser texten vilket ger fel signaler. Enligt Jacobson och Lundberg (1995) betyder dyslexi ungefär svårigheter med ord, vilket inte ger någon entydig vägledning om orsaken och den diagnostiska avgränsningen. Ordets främmande ursprung gör att det kan uppfattas som en diagnostisk betäckning med samma oklarhet som många medicinska diagnoser. Dyslexi är en objektiv benämning, som kan ge intryck av sjukdom och obotlighet. Läs- och skrivsvårigheter är en ren och inte så dömande beskrivning av vad det handlar om. Uttrycken är i grunden positiva, för svårigheter kan eleverna arbeta med och ibland övervinna. För att elever inte ska känna sig stämplade av namnet som att de skulle vara blinda av ordblindhet eller obotliga som den medicinska termen dyslexi, används i dag termen specifika läs- och skrivsvårigheter (Jacobson & Lundberg 1995).

Många av dem som har läs- och skrivsvårigheter kan inte utveckla ett effektivt och automatiskt igenkännande vid läsning. Att skriva blir därför för dem som att cykla i motvind. Alla som cyklar länge i motvind vet hur ansträngande och tråkigt det kan vara, därför är det inte konstigt om eleven med läs- och skrivsvårigheter funderar på att ge upp. Läsningen för eleverna innebär en sådan stor belastning samt kräver mycket ansträngning och ger så lite personligt utbyte att det är bättre att låta det vara. I och med detta är risken stor att eleverna hamnar i en ond cirkel. Enligt en undersökning om läs- och skrivsvårigheter gjord av Høien och Lundberg (1992) är dyslexi en störning i vissa språkliga funktioner som har stor betydelse för att kunna utnyttja skriftens principer vid avkodning av språket. Störningen kommer först till känna som svårighet att uppnå automatisk avkodning vid läsning samt vid bristfällig stavning. Personer med läs- och skrivsvårigheter finns på alla intelligensnivåer och i alla samhällsskikt. För att underlätta för elever med läs- och skrivsvårigheter bör de läsa texter med ett sammanhang, detta för att de ska kunna komma fram till vad det är för ord. Eleverna har en viss benägenhet att gissa sig fram i innehållet. Särskilt tydligt blir läs- och skrivproblemen när de ställs inför uppgifter att läsa ut meningslösa ord, det vill säga ord som de aldrig tidigare mött och som de inte heller kan få stöd i ett meningsbärande sammanhang (Amservik m.fl., 2001).

2.3 Orsaker till läs- och skrivsvårigheter

Enligt Björndell (1995) är orsakerna till läs- och skrivsvårigheter många och olika från individ till individ. Dessa elever behöver inte komma i från familjer med dåligt och outvecklat språk. Eleverna är inte heller dumma i huvudet eller har inställningen att de inte vill lära sig. De flesta som har läs- och skrivsvårigheter är pojkar. Det är cirka fyra pojkar på en flicka som har läs- och skrivsvårigheter (Gustafsson 1990-talet).

En vanlig orsak till läs- och skrivsvårigheter är att hjärnan inte kan avläsa bokstäver. Dessa elever ser till exempel inte skillnad på b, d och p, hur dessa skiljer sig åt. Det som står på raderna grötar ihop sig och texten blir förvriden och omöjlig att tolka. Eleverna hoppar ofta över korta ord eftersom de bara ser en bokstav i taget. De uppfattar inte var de ska börja eller sluta läsa och kastar därför om orden. För andra är det svårt att fästa blicken och därför hoppar de mellan raderna eftersom de växlar mellan sina ögon. För vissa elever finns hindret på helt andra områden, det kan vara att eleverna har dålig grovmotorik samt är allmänt klumpiga och har dålig balans. Eleverna är ofta osäkra på vilken hand de ska skriva med och kan använda sig av båda vid olika tillfällen skriver Madison (1992).

Enligt Gustafsson (1990-talet) kan det vara förbryllande att elever med läs- och skrivsvårigheter ofta är välbegåvade, pratar mycket och har det bra hemma. Det är med andra ord "vanliga" elever som av olika anledningar inte kan lära sig läsa och skriva. Något i deras utveckling har hakat upp sig. Enligt Ericson (2001) så uppstår läs- och skrivsvårigheter i ett samspel mellan den individuella förmågan och den miljö som individen vistas i. Det är uppenbart att båda dessa faktorer kan variera kraftigt vilket också leder till varierande grad av svårighet. De elever som har läs- och skrivsvårigheter kan ha eller ha haft svårigheter att koncentrera sig. En annan orsak kan vara att undervisningen har gått för snabbt fram. En följd av läs- och skrivsvårigheter kan vara att eleven lär sig texter och ord utantill och på så sätt lurar pedagogen i tron att eleven behärskar läsningen. Eleven lyssnar och memorerar texten vid genomgång och tar sen bilderna till hjälp vid återberättning eller uppläsning.

2.3.1 Motorik

Elever som har problem med finmotoriken har svårt med handstilens utveckling. För att skrivspråket ska fungera krävs en utvecklad grov- och finmotorik. Detta kan också hindra eleverna att uttala vissa språkljud och därför får de svårt att ljuda fram ljud. Att kunna ljuda är grunden till att kunna läsa och stava rätt. Detta är en orsak till att elever har läs- och

skrivsvårigheter. Elever som har svårt med sina rörelser lägger ner mer vikt på sina rörelser än på att lära sig läsa och skriva. Man bör dock tänka på att motoriska problem inte behöver höra ihop med läs- och skrivsvårigheter (Ericson, 2001).

2.3.2 Miljöpåverkan

Om eleven växer upp i en stimulansfri miljö, kan detta leda till läs- och skrivsvårigheter. Föräldrar och förskolepersonal måste stimulera elevens språk och låta de upptäcka det skrivna språket. Läsning och skrivning i hemmet är en viktig del för elevens kommande läs- och skrivutveckling. När eleven börjar skolan är det viktigt att hemmet intresserar sig, detta för att eleven ska känna motivation och vilja att lära sig anser Amservik m.fl. (2001).

2.4 Var går gränsen för läs- och skrivsvårigheter?

Enligt Ericson (2001), finns det läs- och skrivproblem som inte är dyslektiska, därför är det nödvändigt att använda sig av diagnostiska test. Dessa diagnostiska tester ska skilja elever med dyslexi från elever med andra läs- och skrivsvårigheter. En elev kan ha läs- och skrivsvårigheter utan att ha dyslexi men eleven kan inte ha dyslexi utan att ha läs- och skrivsvårigheter. Enligt Ericson (2001) anser många att det är ett pedagogiskt fel om en elev har läs- och skrivsvårigheter. Detta har skapat förvirring och motsättning mellan olika grupper, därför är det bra för pedagogen att använda sig av diagnostiska test, som pedagogen kan ha som underlag vid eventuella motsättningar. Då ser man tydligt skillnad mellan de elever som är dyslektiker och de som har läs- och skrivsvårigheter. Viktigt är att pedagogen uppmärksammar varför en elev har läs- och skrivsvårigheter. Eleven kan ha levt i en miljö med ett främmande språk eller i en mycket fattig språkmiljö, då eleven inte hunnit lära sig det språk som ska läsas och skrivas i skolan.

2.5 Beteenden

Vanliga beteenden hos barn med läs- och skrivsvårigheter är likgiltighet för vissa ämnen och uppgifter, spela pajas och skolka. Detta för att eleven inte vill visa sig dum eller uppleva att de inte duger. Det är inte ovanligt att pedagogen blir anklagade för problem utav eleven och dennes familj. Ibland kan det uppkomma direkta konflikter mellan skola och familj. Många elever med läs- och skrivsvårigheter känner sig ensamma och har lätt att ansluta sig till någon speciell grupp med olika sociala problem. Yngre barn med läs- och skrivsvårigheter upplevs ofta som stressade, oroad och blir ofta väldigt besvikna skriver Ericson (2001).

2.6 Diagnos

Numera behandlas inte längre elever med läs- och skrivsvårigheter som otillräckligt begåvade individer. Läs- och skrivsvårigheter är ett vanligt problem. Därför är det inget som eleverna ska behöva skämmas för. Pedagoger med intresse för läsinläring har provat sig fram till olika tillvägagångssätt för att underlätta inläringen av läsning och stavning, skriver Ericson (2001). Viktigt att komma ihåg är att det kan finnas olika orsaker till läs- och skrivsvårigheter. Därför är det ett måste att specialpedagoger undersöker elevens språk samt elevens beteende vid misstanke om läs- och skrivsvårigheter, anser Björndell (1995).

Enligt Ericson (2001) är det viktigt att pedagogen anpassar undervisningen och ordnar med lämpliga hjälpmedel till elever med läs- och skrivsvårigheter. Det krävs en utredning som visar hur problemen ser ut och vilka starka respektive svaga sidor eleven har för att elev ska få hjälp. I dagens skola är föräldrar och pedagoger rädda för att sätta diagnoser på elever med läs- och skrivsvårigheter, eftersom diagnosen följer eleven livet ut. De känner oro att diagnosen ska märka eleven så att diagnosen snarare stjälper än hjälper. Däremot känner många elever sig lättade när de får diagnosen dyslexi, eftersom de då får en förklaring till varför de inte klarar av det som deras klasskompisar klarar. Inte att förglömma finns det vissa elever som utnyttjar sin diagnos i form av uppgivenhet och slöhet skriver Ericson (2001).

3. HUR KAN PEDAGOGEN HJÄLPA ELEVER MED LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER?

Enligt läroplan för grundskolan (Lpo 94) (Utbildningsdepartementet, 1998) ska hjälp till elever med svårigheter ges efter en uppgjord plan. Jacobson och Lundberg (1995) skriver att utgångspunkten för ett åtgärdsprogram bör vara den enskilda elevens läs- och skrivfärdigheter då hjälpinsatsen börjar. Viktigt är att stärka elevens självförtroende och vilja att öva. Därför är det bra att åtgärdsprogrammet innehåller övningar som eleven säkert klarar av att genomföra, det vill säga att man utgår från elevens starka sidor. I Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 1998) står det att hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå utbildningsmålen och om även de ska lyckas kan undervisningen aldrig se ut på samma sätt för alla elever. Skolorna måste därför erbjuda lämpliga hjälpinsatser. Av läroplanen (Lpo 94) framgår att

undervisningen måste ha olika utformning om elever med olika förutsättningar ska kunna nå målen (Utbildningsdepartementet, 1998).

3.1 Åtgärdsprogram

En utredning på eleven görs och denna ska utmynna i åtgärdsprogram. Åtgärdsprogram kan utformas på olika sätt efter elevens behov. Vid utformningen av ett åtgärdsprogram bör elevens lärare, eleven samt föräldrarna vara delaktiga, dessa ska delta som likvärdiga parter i samtalet. Eleven, föräldrarna, rektorn och pedagogen ska vara överens om hur upplägget ska vara. Alla pedagoger som undervisar eleven ska vara väl insatta i elevens behov. I åtgärdsprogram ska det finnas med en kort beskrivning med precisering av elevens problem, förslag till åtgärder samt en plan för hur arbetet ska kunna genomföras och följas upp av ansvarig pedagog (Jacobson & Lundberg 1995).

Enligt Ericson (2001) ska åtgärdsprogrammet utgå från en helhetsbild av elevens skolsituation och speciella behov. Det ska tydligt framgå hur man tänker arbeta och underlätta för eleven samt vilket ansvar de olika inblandande parterna har. I åtgärdsprogrammet ska det stå när utvärdering och eventuell revidering av programmet ska utföras. Den som ansvarar för detta är antingen rektorn eller huvudansvarig i elevvårdsteamet. Målet är hjälpa eleven med läs- och skrivinlärning (Ericson 2001).

3.2 Stödteam

Enligt Ericson (2001) har man på flera rektorsområden i landet startat elevvårdsteam med olika yrkeskategorier representerade till exempel skolledare, specialpedagog, talpedagog, skolsköterska, skolpsykolog, kurator och skolläkare. Dessa har ett övergripande ansvar för elever med särskilda behov. De ska se till att den enskildes behov prioriteras och om fallet så avser ska pedagogen gå en fortbildning. Det ska vara ett stöd för pedagogen och föräldrarna. Det är också teamet som utreder och ser till att det man kommer fram till genomförs. Rektorererna ansvarar för att alla skolans elever får en lämplig undervisning. De är skyldiga att se till att det finns specialpedagoger med dokumenterad specialpedagogisk kompetens skriver Ericson (2001).

3.3 Pedagogens uppgifter

Pedagogens uppgifter är bland annat att stärka elevens självförtroende genom att se till att eleven får använda sina starka sidor och känna sig duktig. Eleven ska uppmuntras till att ta

eget ansvar inför sitt lärande. Målen får inte vara för stora, då risken är att eleven misslyckas ofta. Pedagogerna ska tro på att eleven kan utvecklas så att eleven inte tappar tron på sig själv. Pedagogens attityd är en avgörande orsak till hur det kommer att gå för eleven. Pedagogerna ska försöka få eleven till att använda sitt tänkande istället för att eleven gissar sig fram till svaret, samt att uppmuntra eleven till att ställa frågor när de inte förstår. Pedagogerna ska vara positivt när eleverna gör misstag och få dem att inse att de kan lära av sina misstag. De ska också se till varje enskild individ och inte jämföra elever med varandra. Det viktigaste av allt är att stödja eleven i undervisningen och introducera material för att underlätta lärandet skriver Förbundet Mot Läs- och Skrivsvårigheter (FMLS)² (1990). Vidare skrivs det att lärande sker bäst om eleven är motiverad. Om pedagogerna pratar för länge om det som eleven tycker är svårt kan det resultera i att eleven inte lär sig någonting. Pedagogerna ska vara medvetna om att det kan vara motiverande för eleven att utgå ifrån det som den redan kan. Eleven bör veta varför hon/han ska öva på ett visst sätt samt hur eleven kan dra nytta av det.

Ett omväxlande träningsprogram med olika inlärningssätt är oftast det som fungerar bäst för eleven. Enligt Säljö (2000) har det blivit en förbättrad undervisning med nya pedagogiska metoder och läromedel samt med upplevelseorienterade inslag av drama och musik. Detta har gjort att allt fler kunnat tillgodogöra sig funktionella läs- och skrivfärdigheter och därmed höjt sin sociala kompetens.

3.4 Skolsituationen

Hur skolsituationen ska planeras är beroende på vilka svårigheter och förutsättningar eleven har. Det kan räcka med att pedagogerna observerar svårigheterna och att undervisningen anpassas därefter. Andra elever kan behöva specialundervisning under ett antal lektioner i veckan, vilket är den vanligaste formen av hjälp för elever med läs- och skrivsvårigheter. Detta fungerar bra för en del elever men för andra är det alldeles för lite. Dessa elever behöver mer hjälp, dock kan det vara svårt att gå ifrån klassen. Det finns ett så kallat Poolsystem där eleven får undervisning i liten grupp under vissa lektioner och resterande lektioner befinner sig eleven i klassrummet. Då får eleven specialpedagogens hjälp samtidigt som eleven tillhör klassen. Efterhand som elevens förmåga ökar blir deltagandet i klassen mer omfattande, skriver Ericson (2001).

² <http://www.fmls.nu/start.asp?sida=0> Förbundet har ändrat namn från Förbundet Mot Läs- och Skrivsvårigheter till Förbundet Funktionshindrade Med Läs- och Skrivsvårigheter.

Om eleven visar osäkerhet på hur de ska ljuda eller har svårt för stavelser måste pedagogen tidigt sätta in resurser i form av träning på detta. Det bästa resultatet når eleven om övningarna är väl strukturerade och sker regelbundet. Det finns språklekar som pedagogen kan använda sig av. De omfattar olika områden i språket som lyssnande lekar, rim och ramsor, meningar och ord, stavelser, första ljudet i ord, analys och syntes av fonem och betoningsövningar. Eleven ska ägna sig åt dessa språklekar i 15- 20 minuter varje dag på en bestämd tid, detta bör pedagogen hjälpa eleven med. Pedagogen ska se till att gå in i programmet på den nivå som eleven befinner sig. Varje språklektion bör inledas med några minuters språkträning. För pedagogens del finns det ett antal böcker utgivna med tips och idéer på hur den språkliga medvetenheten ska tränas (se bilaga 1). Det är viktigt att pedagogen möter de sexåringar som kommer till skolan på ett lekfullt sätt när det gäller språkinläring så pedagogen inte tar lusten att lära ifrån dem (Ericson, 2001).

3.5 Hjälpmedel

Enligt Ericson (2001) kan läs- och skrivsvårigheter åtgärdas. De flesta kan hjälpas till en funktionell läs- och skrivförmåga. Ju tidigare eleverna får hjälp desto bättre blir resultatet, men det är aldrig för sent. Viktigt är att pedagogen utgår ifrån eleverna och anpassar undervisningen utifrån deras behov. Med stora läs- och skrivsvårigheter kan eleven inte inhämta kunskap på traditionellt sätt och följa upp undervisningen i samma takt som sina klasskamrater. Hjälpmedlen är till för att stödja elever som har svårt för det skrivna språket, men det utgör inga genvägar. Att arbeta med hjälpmedel är något eleven måste lära sig men även när eleven kan tekniken är det något som kräver tid, tålamod och noggrannhet. Hjälpmedel löser inte alla problem för elever med läs- och skrivsvårigheter. För att lyckas krävs i första hand att eleverna är motiverade till att lära sig och intresserade av att använda hjälpmedel. Det krävs att omgivningen, det vill säga lärare, klasskamrater och föräldrar visar förståelse och engagemang. De måste vara accepterande och toleranta, attityderna ska vara positiva till användandet av hjälpmedel samt ska det vara en naturlig del i skolarbetet under hela skoltiden och byggas upp i takt med elevens behov och mognad. Genom att använda talsyntes, ordbehandlare och stavningskontroll utvecklas läs- och skrivförmågan.

Föhrer och Magnusson (2003) skriver att pedagogen ska använda praktiska åtgärder för att elever med läs- och skrivsvårigheter ska kunna följa undervisningen på ett annat sätt än via den skrivna texten. Många elever med läs- och skrivsvårigheter utvecklar ett aktivt

lyssnande. Pedagogen kan hjälpa dessa elever genom att berätta på ett intresseväckande sätt. Dessa elever har svårt att lyssna och anteckna samtidigt, därför är det viktigt att pedagogen kan erbjuda stödanteckningar eller overheadbilder till eleven före lektionen. Det viktigaste avsnittet i lektionen kan också spelas in på band. Enligt Ericson (2001) är läxor ofta ett stort bekymmer för elever med läs- och skrivsvårigheter. Pedagoger bör därför förbereda elevens läxor, där pedagoger tillsammans med eleven går igenom och tar ut de viktigaste delarna. I vissa fall får även pedagoger läsa in läxan på band, främst gäller det för elever som inte förstår vad de läser eller där avkodningen tar alla krafter. Det är viktigt att pedagoger går igenom studieteknik med dessa elever då pedagoger tydligt får fram vad och vilka behov och hjälp som eleven behöver med läxförberedelser.

3.5.1 Datorn och stavningsprogram

Enligt Ericson (2001) har många med läs- och skrivsvårigheter sagt att de har hjälp av att arbeta med datorn som pedagogiskt hjälpmedel. Det kommer ständigt nya program och därför är det viktigt att pedagoger väljer program efter vilket behov programmet ska tillgodose. Valet av program ska grundas på en kunskap om vad eleven behöver utveckla. Datorn är ett pedagogiskt hjälpmedel, men datorn kan aldrig ersätta en duktig pedagog. Olika pedagogers erfarenheter av datorn i specialundervisningen är:

De flesta lärare är mycket positiva till träning vid datorer, men har också upptäckt att bäst resultat får man om man blandar traditionell undervisning med datorträning. Förutsättningen för att eleverna skulle få den undervisning som de var i behov av var att deras speciallärare hade tillräckligt med kunskaper för att kunna datorer i undervisningen. Lärarna har insett att deras egen pedagogiska roll är viktig även vid datorträning. (Damsby, 1993, s. 6)

Enligt Gustafsson (1990- talet) har stora förhoppningar knutits till datorn, för elever med läs- och skrivsvårigheter. I datorn finns olika hjälpmedel till exempel olika rättstavningsprogram. En relativt ny uppfinning är att man kan tala till sin dator som i sin tur skriver ner det som sagts. Detta är en stor frihet för personer med läs- och skrivsvårigheter. Föhrer och Magnusson (2000) skriver att Stava Rätt är det första stavningsprogrammet som tagits fram för personer med läs- och skrivsvårigheter. Stava Rätt är inte som de vanliga stavningskontrollerna i ordbehandlingsprogrammen baserade på normala stavares felaktiga tangentnedslag, utan på den sortens svårigheter som personer med läs- och skrivsvårigheter har.

3.5.2 Läromedelskassetter, kassettböcker och talböcker.

Enligt Föhrer och Magnusson (2003) är läromedelskassetter läroböcker som är inlästa på ett kassetband. Den inlästa texten stämmer överens ordagrant med texten i boken. Boken har inga bildbeskrivningar som förklarar hur bilderna ser ut. Texten är inläst med normal hastighet. Kassettböcker eller bandböcker inlästa på band men behöver inte följa originaltexten, utan texten kan vara förkortad eller bearbetad på olika sätt. Kassettböcker kan lånas på bibliotek eller köpas i en bokhandel. Talböcker är inlästa texter från vanliga böcker, inläsningen följer originaltexten. Talböcker får endast produceras av de som har regeringens uppdrag att göra det. Alla som har svårt att läsa en text får låna talböcker. Talböcker finns på bibliotek och kan inte köpas i bokhandeln. (Föhrer & Magnusson 2003).

Daisysystemet är en metod där man använder sig av bok och band samtidigt. Eleven ska lyssna och samtidigt följa med texten i en bok. Texten är inläst ordagrant och eleven kan variera inläsningshastigheten efter hur snabbt eleven vill ha den uppläst. De finns på kassetband men blir allt vanligare med cd - skivor. Läromedelskassetter bör finnas i varje i klassrum. Som pedagog är det viktigt att man ställer sig frågan, ska läromedelskassetter och talböcker användas till lästräning eller kunskapsinhämtning? Ska eleven följa texten i boken eller bara använda bandspelaren som upplevande läsning? Ska eleven arbeta ensam eller tillsammans med en vuxen? Dessa frågor ska kontinuerligt diskuteras med eleven. Läromedelskassetter och talböcker bör ingå i undervisningen och vara ett naturligt läromedel för eleverna. Att kompensera sina läs- och skrivsvårigheter skapar förutsättningar för ökad självständighet och kontroll över det egna lärandet. Dock får inte pedagogen glömma bort att alltid fråga eleven, det är trots allt eleven som har den bästa kännedomen om sina egna svårigheter (Föhrer & Magnusson 2003).

Ekegren (1996) skriver att det är många människor med läs- och skrivsvårigheter som drar sig för att gå till biblioteket, för biblioteket är en känslig och otolkbar värld för dem. Talböcker finns att låna på bibliotek runt om i Sverige, för att även de med läs- och skrivsvårigheter ska få lässtimulans och läsglädje. Det krävs inga förkunskaper för att kunna arbeta med talböcker. Elever med läs- och skrivsvårigheter tycker att det är roligt att de kan "läsa" samma böcker som sina klasskamrater.

3.6 Vad kan de närstående göra?

Enligt Madison (1992) har många föräldrar i Sverige insett att skolan behöver hjälp med den svåra uppgiften att grundlägga basfärdigheter hos elever. Om eleven har läs- och skrivsvårigheter är föräldrarna en viktig resurs som skolan har all anledning att både utbilda och utnyttja. Värdet av föräldrarnas stöd är guld värt eftersom hemmet och familjebakgrunden tycks påverka studieresultatet mer än skolan. Därför behövs omfattande pedagogisk rådgivning till alla föräldrar med barn som har läs- och skrivsvårigheter. För familjer med ett barn med läs- och skrivsvårigheter kan det uppkomma vissa problem som komplicerar tillvaron, såsom depression och irritation sinsemellan. Barnets svårigheter och problem kan skapa konflikter, skuld känslor, tröstlöshet, uppgivenhet och förvirring hos föräldrarna, vilket kan försvåra situationen (Madison 1992).

3.7 Sammanfattning av litteraturläsning

Vi lever i ett samhälle där vi ständigt omges av ord, enbart morgontidningen innehåller mer än 100 000 ord i och med det ökar kravet på god läs- och skrivförmåga. Vanliga beteenden hos barn med läs- och skrivsvårigheter är likgiltighet för vissa ämnen och uppgifter, spela pajas och skolka. Detta för att eleven inte vill visa sig dum eller uppleva att man inte duger. Det finns olika vägar att nå utbildningsmålen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå utbildningsmålen och om de ska lyckas kan undervisningen aldrig se ut på samma sätt för alla elever. Skolorna måste därför erbjuda lämpliga hjälpinsatser och hjälpmedel. Syftet är att undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter. I läroplanen (Lpo 94) framgår att undervisningen måste ha olika utformning om elever med olika förutsättningar ska kunna nå målen. Pedagoger bör därför ha tillgång till material och resurser som de kan introducera för elever med läs- och skrivsvårigheter.

4. EMPIRISK DEL

Under vår utbildning har vi lagt märke till att författare ofta förskönar bilden om hur det ser ut i skolorna. De lever i en så kallad "låtsasvärld" där det finns tillgång till alla resurser och utbildningar. För att få en uppfattning om hur det ser ut i skolorna idag, när det gäller utbildningar och resurser för pedagogerna har vi valt att intervjua sex stycken pedagoger på olika skolor.

4.1 Problemprecisering

Det vi ska undersöka är vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter.

- Hur arbetar pedagogen i klassrummet med elever som har läs- och skrivsvårigheter?
- Vilka resurser finns på skolan för dessa elever och hur används de?
- Anser pedagogerna att de har tillräcklig kunskap att undervisa elever med läs- och skrivsvårigheter?
- Vilken utbildning har pedagogen fått för att kunna hjälpa dessa elever?

4.2 Teoretiska utgångspunkter

Vi hittade i Skinners teori tankar kring lärande att pedagogen ska uppmuntra eleverna till fortsatt arbete och att utveckla sina svaga sidor till det bättre. Genom att börja med att bygga upp elevernas självförtroende och visa vad de är bra på kan pedagogen senare bygga vidare på mer saklig kunskap. Enligt Skinners teori är det viktigt att eleverna får omedelbar respons på det som den gör. Kunskapen ska byggas upp bit för bit från den minsta- till den största enheten. Elevens ansvar blir att integrera bitarna så att kunskapen fastnar. Pedagogen ska tänka på att undervisningen byggs upp utifrån tydligt formulerade mål det är ett tänkande kring behaviorismen som representerar undervisningsteknologin. I skolorna görs ett åtgärdsprogram där tydliga mål sätts upp för varje elev som har läs- och skrivsvårigheter (Säljö, 2000).

4.3 Metodologiska utgångspunkter

Valet av kvalitativforskning gjordes efter en diskussion kring vad vi ville ta reda på i uppsatsen. Enligt Kvale (1997) är det upp till intervjuaren att skapa en stämning där den intervjuade känner sig trygg och där samtalet blir djupare än bara en artig konversation. Vi ville att undersökningen skulle gå in på djupet och att vi skulle få en personlig kontakt med våra intervjupersoner. Detta för att motivera intervjupersonerna att tala om läs- och skrivsvårigheter. Vi försökte ställa frågorna på det vis att det skulle stimulera till ett positivt samspel med oss. Vid en personlig kontakt observeras de som intervjuas och på så vis får man en större helhet. Om man som intervjuare visar och ger ett spontant intryck är chansen större att man får impulsiva engagerade oväntade svar. Intervjupersonen behöver inte skriva själv och känner inte då heller att det är jobbigt att lämna utförliga svar. För många är det lättare att tala än att skriva och på detta sätt fångas ögonblicket. Under intervjuerna valde vi

att använda bandspelare för att få med allt som sades. Kvale (1997) beskriver fördelarna med bandinspelning vid intervjuer som att ingenting förbises av vad som sägs. Han ger även en bild av nackdelarna att de kan begränsa spontaniteten.

4.4 Metodbeskrivning

För att få fram de frågor som ansågs relevanta och som vi ville ha svar på skrev vi ner olika förslag. Vi utgick från Kvales (1997) frågor om vad, varför och hur? Vad- vilka förkunskaper finns det inom ämnet läs- och skrivsvårigheter? Varför- vad är syftet med intervjun, vilka frågor vill vi få svar på för att nå fram till vårt syfte? Hur- vilken intervjuteknik är bäst för vårt arbete? Vi valde att göra en kvalitativ undersökning för vi då kan ställa lämpliga följdfrågor samt att det är lättare för pedagogen att uttrycka sig i tal än i skrift. Enligt Kvale (1997) bör frågorna vara kort och enkla för att man sedan ska kunna bygga vidare med följdfrågor. Vi valde att börja intervjuerna med några bakgrundsfrågor vilket också är en bra inledning för intervjupersonen skriver Patel och Davidsson (2003).

Vi valde att intervjua personer på olika skolor i en sydsvensk kommun detta för att få en helhetssyn på vilka resurser som finns på skolor och hur de används. Hade vi valt att intervjua personer på samma skola hade svaren troligen blivit likartade, eftersom man ofta har tillgång till samma resursmaterial på en och samma skola.

4.5 Genomförande

Med utgångspunkt från litteraturen vi läst skrev vi ner intervjufrågor (se bilaga 2) som var relevanta för vår undersökning. Vi började med att provintervjua ett par personer i vår omgivning, innan vi genomförde intervjuer på skolorna. Detta för att ta reda på om vi formulerat och strukturerat frågorna på rätt sätt. Vi kontaktade pedagoger som vi tidigare haft som handledare eller pedagoger som vi kommit i kontakt med på annat sätt. Intervjuerna gjorde vi standardiserade, det vill säga vi ställde samma öppna frågor till alla pedagoger. Just intervjuer där man använder bandspelare är enligt Patel och Davidsson (2003) en fördel eftersom svaren registreras direkt. De tar även upp liksom Kvale (1997) att en nackdel med att använda bandspelare är att den intervjuade personen kan känna sig lite hämmad, därför frågade vi när vi kontaktade intervjupersonerna om det var okej att vi använde bandspelare. Vi använde oss av uppläggningsen enligt Patel och Davidssons (2003) bok om tillvägagångssätt, uppläggning av intervjufrågorna. De anser att man ska börja med neutrala bakgrundsfrågor när det gäller enkät eller intervju, för att sedan gå in på de egentliga

frågorna som rör frågeställningen. Fem av intervjuerna gjorde vi ute på deras arbetsplats och en av pedagogerna intervjuade vi i dennes hem. Intervjuerna tog mellan 30- 45 minuter. När vi intervjuat de sex pedagogerna delade vi upp materialet, detta gjorde vi direkt efter intervjuerna för enligt Patel och Davidsson (2003) ska man påbörja analysen medan intervjuerna är i färskt minne. Ju längre tiden går mellan intervjutillfället och analysen gör det svårare att tolka intervju svaren eftersom förhållandet till materialet har svalnat. Vi lyssnade på intervjuinspelningarna och skrev ut ordagrant tre intervjuer var, de blev mellan fyra och sex datorskrivna sidor. När vi skrivit ut intervjuerna började vi att bearbeta det material som vi fått fram för att se skillnader och likheter samt om litteraturen stämmer överens med det vi fått fram av intervjuerna. Från att ha sammanfattat det som var relevant i varje intervju sammanställde vi det som blev vårt slutgiltiga resultat.

4.6 Etiska överväganden

För att skydda våra intervjupersoners identitet har vi följt Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer för forskningsetiska principer. För att intervjupersonerna ska kunna vara anonyma det vill säga att deras identitet inte ska kunna avslöjas har vi enligt konfidentialitetskravet valt att inte skriva vilken skola intervjupersonerna arbetar på eller i vilken kommun skolan ligger. Vi har inte heller använt oss av något som kan avslöja de intervjuades identitet. I vårt resultat har vi valt att fingera namnen detta har vi gjort för att inte någon ska känna sig utpekad eller att det på något sätt ska framkomma vem intervjupersonen är. Vi informerade våra intervjupersoner enligt informationskravet i Vetenskapsrådet (2002) om att intervjumaterialet endast kommer att användas i vårt examensarbete. Vid intervjutillfället fick de intervjuades samtycke att använda informationen till vår undersökning, de blev också informerade om att vi enligt nyttjandekravet skyddar deras identitet och att informationen inte kommer att användas i något annat syfte (Vetenskapsrådet 2002).

4.7 Intervjupersoner

Vi har varit ute och intervjuat sex olika pedagoger på olika skolor i en sydsvensk kommun. På två utav skolorna är majoriteten av eleverna invandrarbarn. Intervjupersonerna är verksamma från förskoleklassen till skolår fem. Vi har valt att intervju äldre pedagoger som har varit verksamma i många år och nyutexaminerade som endast arbetat som pedagog några år. Pedagogerna har varit verksamma från 3 till 31 år. Av dem vi intervjuat är det fyra kvinnor och två män.

Pedagog (**Pia**) arbetar i en 3-5 klass. Pia har varit verksam i 4 år. Hon arbetar på en invandrartätskola. Pias utbildning är grundskolelärare i svenska och samhällsorienterandeämnen i skolår 1-7. Efter sin utbildning har Pia vidareutbildat sig i 20 poäng idrott, 10 poäng bild och 5 poäng engelska.

Pedagog (**Ellen**) arbetar i en 3-5 klass. Ellen har varit verksam i 3 år. Hon arbetar på en invandrartätskola. Ellens utbildning är grundskolelärare i samhällsorienterandeämnen skolår 4-9.

Pedagog (**Rune**) arbetar i skolår 5. Rune har varit verksam i 10 år. Hans utbildning är grundskolelärare svenska och samhällsorienterandeämnen i skolår 1-7. Rune har även läst idrott och engelska.

Pedagog (**Petra**) arbetar i en F-2 klass. Petra har varit verksam i 31 år. Hennes utbildning är lågstadielärare.

Pedagog (**Siv**) arbetar i en F-2 klass. Siv har varit verksam i 15 år. Hennes utbildning är grundskolelärare svenska och samhällsorienterandeämnen i skolår 1-7. Siv har även läst bild och musik.

Pedagog (**Per**) arbetar i en F-2 klass. Per har varit verksam i 10 år. Hans utbildning är fritidspedagog.

5. RESULTAT

Kapitlet är uppbyggt på så vis att resultaten presenteras med utgångspunkt från problempreciseringen samt frågor som vi anser är relevanta för undersökningen. Vi lyfter fram en fråga i taget där vi i slutet av varje fråga gör en kort sammanfattande tolkning av svaren. Avslutningsvis görs en sammanfattning av hela resultatet. Vi citerar inte personerna utan vi plockar ut det som är relevant för frågan. Om intervjupersonen inte gett något svar på frågan har vi valt att utelämna denne från frågan.

5.1 Vad är läs- och skrivsvårigheter?

Pia: Det är när man övar mycket och trots det händer inget, man står kvar på samma nivå. Eleven förstår inte texten i det den läser och det händer ingenting med flödet. De står helt enkelt stilla.

Ellen: Det är när eleven misslyckats att lära sig läsa och skriva trots att flera lärare som klasslärare och specialpedagog gjort sitt yttersta utan att eleven knäcker koden. Eleven kämpar med att få läsflyt men trots det måste eleven läsa bokstav för bokstav och kan inte omsätta ljud till bokstäver.

Rune: Det kan vara mycket, till exempel att man har svårt för att ljuda ihop orden men trots det kan man ha ett bra talande språk. Det kan även vara svårt för eleverna att dela upp och ljuda orden. ett annat problem kan vara att eleven har svårt för att se hur bokstäverna hör ihop och vilket sammanhang de sätts in i.

Petra: Läs- och skrivsvårigheter är enligt mig när man inte kan ta till sig en text och inte kan formulera ihop meningar

Siv: Det kan vara mycket till exempel när en elev inte kan få ihop orden. De kan igenom snitt inte mer än en två till tre stavelser. Det kan också vara att eleven vänder på bokstäverna de ser inte skillnad på vissa bokstäver. Eleven kan ha ett bra talande språk, men sen att skriva fungerar inte eftersom man inte hör hur orden låter.

Per: Det är när man har svårigheter med att läsa och skriva. Eleverna har svårt att läsa en text eller förstå innehåll i det de läser. Eleverna har inget läsflyt, bokstäverna fladdrar runt och texten blir oläslig.

Sammanfattande tolkning av svaren

Enligt intervjupersonerna är läs- och skrivsvårigheter när eleven inte förstår innehållet i det som den läser. De har inget läsflyt och står därför kvar på samma nivå. Eleverna kan inte ta

till sig texten och förstår inte innehållet. Eleven kan också ha svårt att se skillnad på vissa bokstäver och kan inte omsätta ljud till stavelser.

5.2 Vad har pedagogen för erfarenhet av att arbeta med elever med läs- och skrivsvårigheter?

Pia: Specifika läs- och skrivsvårigheter har jag inte stött på förrän denna termin.

Ellen: Jag har haft ett par stycken i varje klass.

Rune: Genom åren har jag haft två till tre elever som har haft diagnostiserad dyslexi.

Siv: Det brukar vara en till två elever i varje klass som har läs- och skrivsvårigheter.

Per: Just nu har vi ett par stycken i klassen som har läs- och skrivsvårigheter.

Sammanfattande tolkning av svaren

Fem av de intervjuade pedagogerna har erfarenheter av att arbeta med elever som har läs- och skrivsvårigheter. De är överens om att det finns i regel ett par stycken elever i varje klass som har läs- och skrivsvårigheter.

5.3 Hur arbetar pedagogen i klassrummet med elever som har läs- och skrivsvårigheter?

Pia: Jag försöker se till att det inte alltid är en text som jag lägger fram vid genomgång, utan jag försöker förmedla kunskap på olika sätt, till exempel genom bilder och filmer. I klassrummet arbetar vi mycket med bilder och samarbetsövningar jag har valt att arbeta på detta sätt eftersom jag tror på en helhetssyn när det gäller eleven. Jag delar ibland upp eleverna i två grupper för att få mer tid till varje elev. Men eftersom jag inte har den tid som dessa elever kräver får specialpedagogen ta över. Specialpedagogen kopplar uppgifterna till arbetet som sker i klassrummet.

Ellen: Jag arbetar med dessa elever på olika sätt, en del får andra uppgifter och en del får förenklade texter. Jag läser ofta högt så att alla kan ta del av innehållet. På skolan finns även

böcker som läses upp på band så att eleven kan följa med i boken. Annars är det specialpedagogen som arbetar vidare med det som vi arbetat med på lektionen.

Rune: Elever med läs- och skrivsvårigheter är med på de gemensamma genomgångarna, men de får inte samma uppgifter. De uppgifter som dessa elever får är lättare eller mindre så att de hinner med. En viktig del är att man pratar med eleverna för att de ska kunna ta till sig samma kunskap som klasskompisarna tar del av i läsningen. Jag använder mig också ofta utav bilder. Jag delar ibland upp klassen i två grupper för att hinna med varje elev bättre. Eftersom jag inte har tiden att sitta med eleverna är specialpedagogen viktig.

Petra: Viktigt är att arbeta aktivt hela tiden med elevernas språk och att hålla koll på var eleverna står i sin läsutveckling. Jag tycker det är viktigt att man ständigt har kontakt med specialpedagogen och att man i arbetslaget stöttar varandra och ger tips och idéer för att underlätta för eleven.

Siv: De elever i min klass som har svårigheter med att läsa och skriva får andra uppgifter som passar för deras nivå. Dessa uppgifter hänger samman med de uppgifter som vi sysslar med i klassrummet. Vid egen läsning har dessa elever tillgång till böcker som är inlästa på band. Annars är det specialpedagogen som arbetar med eleven för jag inte har den tiden som dessa elever kräver.

Per: Jag tycker det är viktigt att möta eleverna utifrån deras nivå så att man inte pressar eleverna för mycket. Viktigt är att man inte skyndar på utan hittar de saker som eleverna är motiverade att lära sig kring och så bygger man vidare utifrån det. Jag försöker variera undervisningen eftersom alla lär sig på olika sätt. I undervisningen har vi mycket sång, sagor, teater, spel och framför allt högläsning där alla eleverna i klassen deltar. Jag har valt att arbeta så här eftersom jag tycker att mångfald berikar och att jag anser att jag saknar tiden där man kan sitta med den enskilde eleven. Vi använder datorprogrammet Lexia som är ett bra hjälpmedel för dem som ska lära sig läsa och skriva.

Sammanfattande tolkning av svaren

Pedagogerna är eniga om att man måste använda sig av olika sätt att förmedla kunskap. Till exempel genom bild, film, sång, sagor, teater, spel och högläsning så att alla kan ta del av

innehållet. Pedagogerna ger eleverna uppgifter som är förenklade och anpassade efter deras nivå. Hälften av pedagogerna använder sig av band eller av datorn som läser upp texter där eleven kan följa med själva i en bok och ta del av innehållet. Vid behov kopplar alla pedagogerna in specialpedagogen för att de ska hjälpa eleverna. Fyra av pedagogerna poängterar att de inte har den tid som krävs för att kunna hjälpa dessa elever. Specialpedagogen har en viktig roll i arbetet med elever med läs- och skrivsvårigheter på alla skolorna. Specialpedagogen kopplar uppgifterna som hon/han ger eleverna till arbetet som sker i klassrummet.

5.4 Vilka resurser finns på skolan för dessa elever och hur används de?

Pia: Vi har tillgång till två stycken specialpedagoger, en talpedagog och assistenter som finns ute i klasserna. Vi har även en grupp med fem- sex elever som får extra stöd och träning, de elever som går i denna grupp har specifika problem och klarar därför inte av att gå i en vanlig klass med många elever. En kväll i veckan har eleverna även chans att få läxhjälp på skolan.

Ellen: De resurser vi har på skolan är specialpedagogen och kassetband som eleverna kan lyssna på.

Rune: Vår specialpedagog arbetar ofta i klassrummet då alla elever kan få hjälp av henne/honom. Specialpedagogen är med på genomgångar för att veta vad eleverna arbetar med. Specialpedagogen har ett schema för de elever som behöver extra hjälp varje dag. För tillfället har vi även en assistent i klassen.

Siv: På skolan har vi tillgång till en specialpedagog och en talpedagog. Vi har även tillgång till talböcker som de elever som inte knäckt läskoden använder.

Per: På skolan har vi två specialpedagoger som delar på en tjänst. Vi använder datorprogrammet Lexia.

Sammanfattande tolkning av svaren

På fem utav skolorna finns det en specialpedagog och på Pias skola finns det två specialpedagoger. På Pias och Runes skolor arbetar specialpedagogen ofta ute i klassrummet. Specialpedagogen är då med på genomgångar för att veta vad eleverna sysslar med. Specialpedagogen på Runes skola hjälper inte enbart de elever som har särskilda behov utan finns ibland även till hjälp för alla elever i klassrummet. På hälften av skolorna finns det en talpedagog som arbetar med elever som har språkproblem. Resurserna används flitigt och alla pedagogerna är överens om att det behövs mer resurser ute på skolorna i form av assistenter och specialpedagogisk hjälp.

5.5 Anser pedagogerna att de har tillräcklig kunskap att undervisa elever med läs- och skrivsvårigheter?

Pia: Jag har kunskapen att kunna upptäcka elever med läs- och skrivsvårigheter. Det är inte alltid jag kan få klarhet i vad det är som gör att eleven inte går framåt i sin läsutveckling. I samråd och i samarbete med specialpedagogen anser jag att jag har den kunskap som behövs för att hjälpa dessa elever. Än så länge är det ingen som har fallit genom stolarna.

Ellen: Jag anser att jag inte har tillräcklig kunskap, därför har jag en nära kontakt med specialpedagogen. Specialpedagogen hjälper mig med hur jag kan underlätta för eleven i klassrummet. Den kunskap jag anser att jag saknar mest är praktiska metoder och på vilka sätt jag kan träna elever att göra framsteg.

Rune: Jag skulle gärna vilja ha mer kunskaper om läs- och skrivsvårigheter. Under årens lopp har jag fått erfarenhet om hur man ska arbeta med dessa elever. Jag har dock ingen riktig kunskap om att kunna sätta fingret på elevens problem och att kunna hjälpa eleven på bästa sätt. Detta skulle jag vilja ha mer utbildning om.

Petra: Jag anser att jag har kunskapen men inte tiden att hinna med att hjälpa dessa elever så mycket som de behöver. För att hålla sig uppdaterad får man själv läsa litteratur och ta reda på tips och idéer som gör att undervisningen anpassas för alla. Där jag tycker att mina kunskaper brister att kunna diagnostisera elever med problem.

Siv: Jag anser att jag kunskapen att kunna upptäcka elever med läs- och skrivsvårigheter. Men sen vet jag inte hur jag ska gå vidare för att underlätta för eleven.

Per: För att hjälpa elever med läs- och skrivsvårigheter arbetar vi mycket tillsammans i arbetslaget, där vi kan få tre olika syner på elevers lärande. Med detta och med specialpedagogens hjälp anser jag att vi har ett ganska bra sätt att kunna bemöta eleverna.

Sammanfattande tolkning av svaren

Fem av pedagogerna anser att de har tillräckligt med kunskap att kunna upptäcka eleverna, men kunskapen brister när det gäller hur de ska gå tillväga för att underlätta och bygga upp språket på rätt sätt utan att kränka eleverna. Framförallt har specialpedagogen en viktig och avgörande roll för hur man ska ta sig an och bemöta dessa elever på rätt sätt. Pia säger ”jag har kunskapen att kunna upptäcka elever med läs- och skrivsvårigheter men sen är det ju inte alltid jag kan få klarhet i vad det är som gör att eleven inte går framåt i sin läsutveckling. I samråd med specialpedagogen anser jag att jag har den kunskap som behövs för att kunna hjälpa dessa elever. Än så länge är det ingen som fallit mellan stolarna”. Däremot säger Ellen ”jag anser att jag inte har tillräcklig kunskap så därför har jag mycket nära kontakt med specialpedagogen. Hon hjälper mig så att jag kan underlätta för eleven i klassrummet. Den kunskap jag anser att jag saknar mest är praktiska metoder och på vilket sätt jag kan träna eleven till att göra framsteg”. Pedagogerna vill ha mer utbildning inom detta område. Tiden är en stor bristvara den räcker inte till för att hjälpa eleven. Alla pedagogerna värdesätter specialpedagogens tid med eleverna.

5.6 Vilken utbildning har pedagogen fått för att kunna hjälpa dessa elever?

Pia: Jag har inte fått någon utbildning, dock har jag fått under min utbildning en gedigen grund i läsinlärnings och skrivprocess i svenska i allmänhet.

Ellen: Jag har inte fått någon utbildning om hur jag kan arbeta med dessa elever. Jag har själv fått läsa mig till kunskapen. När jag gick på högskolan diskuterade vi hur man kunde gå till väga, men det fanns ingen speciell kurs.

Rune: Det är inte så mycket, jag har för mig att det skulle ingå i en pedagogikkurs när jag utbildade mig, men det gjorde det inte. Jag känner att jag behöver mycket mer inom detta område.

Petra: Jag har ingen utbildning inom detta, men jag har fått lite fortbildning.

Siv: Jag har inte fått någon utbildning inom detta område. Under årens lopp har jag lärt mig av specialpedagogen och se hur eleverna arbetar samt litteratur jag läst på eget initiativ.

Per: Under min utbildning läste jag en kurs om barn med behov av särskilt stöd, men det var ju inte fokuserat kring läs- och skrivsvårigheter. Utan det var mer sociala saker som togs upp. Under tiden som jag har arbetat har jag samlat på mig erfarenhet, jag har även fått stöd av specialpedagoger och föreläsningar. På de vis har man samlat på sig en del tips och idéer om hur man kan arbeta med dessa elever.

Sammanfattande tolkning av svaren

Pedagogerna är eniga om att de inte fått någon speciell utbildning inom detta område. Två av intervjupersonerna säger att den pedagogik som de fått i sin utbildning är så bred och inte specifikt inriktad på ett visst område. Den kunskap som några av pedagogerna besitter har de fått genom att samtala med specialpedagogen, lämplig litteratur, erfarenhet och att vara uppmärksam på elevernas sätt att agera. Den enda av pedagogerna som har fått någon form av fortbildning inom detta område är Petra.

5.7 Sammanfattande analys

Alla pedagoger som vi intervjuat har erfarenheter av att arbeta med elever som har läs- och skrivsvårigheter. I regel finns det ett par stycken elever i varje klass som har läs- och skrivsvårigheter. I klassrummet använder sig pedagogerna av olika sätt att förmedla kunskap till exempel genom bild, film, sång, sagor, teater, spel och högläsning så att alla kan ta del av innehållet. Hälften av pedagogerna använder sig av band eller av datorn som hjälpmedel. Specialpedagogen har en viktig roll i arbetet med elever med läs- och skrivsvårigheter på alla skolorna. Resurserna används flitigt och alla pedagogerna är överens om att det behövs mer resurser ute på skolorna i form av assistenter och specialpedagogisk hjälp. Fem av pedagogerna anser att de har tillräckligt med kunskap att kunna upptäcka eleverna, men kunskapen brister när det gäller hur de ska gå tillväga för att underlätta och bygga upp

språket på rätt sätt utan att kränka eleverna. Pedagogerna är eniga om att de inte fått någon speciell utbildning inom läs- och skrivsvårigheter och skulle gärna vilja ha med utbildning inom detta område.

5.8 Kritisk analys

Efter det att alla besök och intervjuer var klara har vi diskuterat hur intervjuerna gått. Vid utförandet av intervjuerna var vi hela tiden två stycken, en intervjuade och den andre antecknade och iakttog situationen. Detta har varit en styrka då vi hela tiden kunnat diskutera och analysera vad som setts och hörts. Frågorna vi ställde uppfattades lätt av pedagogerna dock kunde vissa pedagoger ibland sväva ut och prata om annat som inte var relevant för frågan. Pedagogerna visade stort intresse och engagemang under intervjuerna och vi kände oss positivt bemötta.

6. DISKUSSION

Enligt Säljö (2000) är skriften en central och mycket viktig del i vår kultur. Skriften har ett djupgående inflytande på hela vårt samhälle och på vilka sätt vi lär, utvecklar kunskaper och kommunicerar. Skriften finns överallt och att kunna läsa och skriva är i dag en nödvändig förutsättning för att kunna delta i många delar av samhället. Enligt Gustafsson (1990-talet) är läs- och skrivsvårigheter Sveriges vanligaste handikapp. Det är svårt för en person med läs- och skrivsvårigheter att leva i dagens media samhälle, där mycket går ut på att kunna läsa och skriva. På många offentliga ställen måste man numera fylla i blanketter och ta del av information på egen hand. Den personliga servicen försvinner mer och mer och detta kan vålla stora problem för dem som har läs- och skrivsvårigheter då de på egen hand ska läsa sig till information och fylla i blanketter på rätt sätt. Organisationen FMLS arbetar med att försöka anpassa samhället för att underlätta för personer som har läs- och skrivsvårigheter. Vi har själva uppmärksammat att körskolor erbjuder speciellt material för personer med detta handikapp. Det material som erbjuds är både personlig hjälp och muntligt teoriprov och speciella dataprogram där en röst läser upp frågorna. Denna förutsättning borde finnas på fler ställen och i större utsträckning i skolans värld. I skolan finns det ofta ett fåtal datorer och dessa datorer är inte alltid utrustade med rätt sorts program som kan underlätta för elever med läs- och skrivsvårigheter. En person med läs- och skrivsvårigheter bör ha tillgång till det material de behöver vid olika tillfällen för att kunna ta till sig informationen på rätt sätt och ha samma möjligheter som en läsande person har (Föhrer & Magnusson 2003).

Enligt Ericson (2001) uppmärksammades i slutet av 1800-talet läs- och skrivsvårigheter hos barn, då kallades det för ordblindhet. Om en elev hade läs- och skrivsvårigheter fick de gå i särskilda klasser och på detta sätt bli utpekade. Under vår VFU har vi uppmärksammat att eleverna inte blir stämplade på samma sätt utan man tar det hela med lite mer ”ro” vilket även intervjuerna visar på. Eleverna får gå kvar i samma klass men får specialpedagogisk hjälp. Denna hjälp går till på olika sätt. Ett sätt är att specialpedagogen kommer till klassen och finns då till hjälp för alla elever. På detta vis blir inte eleven/eleverna utpekade på samma vis som tidigare. Ericson (2001) skriver om Poolsystemet vilket vi tycker kan vara ett bra sätt att arbeta efter. Poolsystemet innebär att eleven får undervisning i liten grupp under vissa lektioner och resterande lektioner befinner sig eleven i klassrummet. Då får eleven specialpedagogens hjälp samtidigt som elev tillhör klassen. Efterhand som elevens förmåga ökar bli deltagandet i klassen mer omfattande. Då tillhör eleven klassen men får även den extra träning hos specialpedagogen som eleven behöver. Som pedagog är det viktigt att man har en naturlig syn på att en elev går i väg till specialpedagogen. På vår VFU har vi uppmärksammat vikten av att inte smussla och försöka dölja genom att till exempel gå och viska till eleven när det är dags att gå till specialpedagogen. Då är det lätt att de övriga i klassen får ”stora öron” och tolkar situationen som de vill. Det kan få negativa följder för eleven som behöver extra stöd. Däremot kan man be specialpedagogen presentera sig och berättar om vad hon/han arbetar med, visa sitt rum och är tillgänglig på rasterna. Specialpedagogen bör vara med på olika aktiviteter så alla elever på skolan lär känna henne/honom, för att inte få stämpeln att man har problem om man får gå till specialpedagogen då blir hela atmosfären annorlunda.

Det är tydligt att vi ännu inte uppnått lika möjligheter till utbildning för alla elever och att lämpliga hjälpinsatser inte görs i tillräcklig utsträckning för elever med läs- och skrivsvårigheter. Numera finns det tekniska förutsättningarna för att få fram fungerande hjälpmedel, men det är svårt för elever med läs- och skrivsvårigheter att få tillgång till dem. Det är självklart att elever som ser eller hör dåligt ska ha hjälpmedel i form av glasögon och hörapparat. Lika självklart ska det vara att elever med läs- och skrivsvårigheter ska få och ha tillgång till den hjälp de behöver både i form av mänsklig som teknisk hjälp. En människa är inte en annan lik och därför lär vi oss inte heller på samma sätt, vi behöver olika förutsättningar och olika material för att ta till oss kunskapen. Viktigt tycker vi liksom de

personer vi har intervjuat att mångfald berikar, det vill säga att man måste ha en varierad undervisning för att fånga alla sina elever.

Enligt FMLS (1990) är pedagogens uppgifter bland annat att stärka elevens självförtroende genom att se till att eleven får använda sina starka sidor och känna sig duktig. Eleven ska uppmuntras till att ta eget ansvar inför sitt lärande. Målen får inte vara för stora, då risken är att eleven misslyckas ofta. Vi anser att man som pedagog måste hitta varje elevs intresse och kunskaps nivå och utifrån det ställa upp lämpliga mål. Eleven ska vara med och sätta målen och få påverka sitt lärande oavsett vilka behov de har. Om man utgår ifrån eleven och dess erfarenheter blir eleven mer motiverad till att ta till sig kunskap. Viktigt är utgå ifrån det som eleverna kan och har erfarenhet av för att bygga upp motivation till att inhämta ny kunskap, utveckla och utmana sitt tänkande och sin världsbild. Denna rätt till utveckling ska alla elever ha oavsett på vilket sätt man inhämtar ny kunskap. Av det vi fått fram av intervjuerna och av egen erfarenhet från VFU så arbetar inte pedagogerna på något speciellt sätt med elever som har läs- och skrivsvårigheter. De arbetar likadant med alla elever där de försöker utgå ifrån deras intressen och behov. Om pedagogen uppmärksammar att en elev har problem med att läsa och skriva pratar pedagogen med specialpedagogen som tar sig an eleven på ett mer djupgående sätt samt informerar pedagogen vad denne kan göra för att underlätta för eleven i klassrummet. En annan sak som också har framkommit av intervjuerna är vad pedagogerna gör i klassrummet. De förenklar och förkortar texter, läser högt och förmedlar kunskap på olika sätt. De elever som har större svårigheter får specialpedagogens hjälp, där de träna på olika saker som specialpedagogen anser att eleven brister inom. Enligt läroplanen för grundskolan (Lpo 94) ska hjälp till elever med svårigheter ges efter en uppgjord plan. Detta kallas på många skolor för åtgärdsprogram. När specialpedagogen tillsammans med pedagogen, eleven och dess föräldrar upprättar ett åtgärdsprogram som har sin utgångspunkt i elevens läs- och skrivfärdigheter. Enligt oss är detta en trygghet för alla inblandade parter. Eleven vet sina utbildningsmål och ser sina resultat vilket är viktigt för motivationen. För pedagogerna är det en trygghet genom att veta vad eleven behöver mer träning inom och på vilket sätt man ska gå tillväga. För föräldrarna kan det kännas bra att veta vad deras barn gör och hur de kan vara delaktiga i processen.

Det finns olika vägar att nå utbildningsmålen, som pedagog måste man se en helhet och tänka brett för elevens bästa. Det är bra att dra nytta av varandras kunskaper och erfarenheter

i arbetslaget, detta poängterar två av intervjupersonerna. Alla har vi olika erfarenhet och syn på hur problem kan lösas. Genom att diskutera och resonera är det större chans att man kommer fram till en lämplig och givande lösning på elevens behov. Intervjupersonerna anser att specialpedagogen inte räcker till för elevernas behov på skolorna. Specialpedagogen har en viktig roll om elever med särskilda behov ska kunna nå utbildningsmålen. Det borde finnas fler specialpedagoger på skolorna. Pedagogerna måste få någon form av fortutbildning så att alla elever får möjlighet till bästa undervisning. Alla intervjupersonerna är överens om att de inte har fått tillräcklig kunskap inom området läs- och skrivsvårigheter. Fem av pedagogerna anser att de har tillräcklig kunskap när det gäller att upptäcka elever med läs- och skrivsvårigheter, det vet däremot inte hur de kan hjälpa dem och vad som gör att de inte går framåt i sin läs- och skrivprocessen. Vi tycker att det är konstigt att de som läser inriktningen svenska inte har fått mer utbildning inom detta område, eftersom det är så pass vanligt i skolorna. I varje klass finns det en till två elever som har läs- och skrivsvårigheter. Detta tar även Ericson (2001) upp där hon skriver att pedagogen ska se till att den enskildes behov prioriteras och om fallet så avser ska pedagogen gå en fortbildning. Då tycker vi att utbildning och fortbildning inom detta område borde vara en självklarhet. Men enligt intervjupersonerna är det endast en som gått någon fortutbildning eller fått någon undervisning inom detta område. Den erfarenhet de fem intervjupersonerna besitter, har de fått under sina verksamhetsår.

När vi intervjuade pedagogerna uppmärksammade vi att de hade olika syn på vad läs- och skrivsvårigheter är. Några av pedagogerna pratade om läs- och skrivsvårigheter mer allmänt, medan andra förklarade utifrån personer med diagnostiserad dyslexi. För övrigt anser vi att det verkar som att de inte vet skillnaden mellan ordens betydelser. Vissa säger läs- och skrivsvårigheter medan andra säger dyslexi, men de menar i grunden samma sak. Gränsen för vad pedagogen anser att läs- och skrivsvårigheter är varierar beroende på om det var en invandrantät skola eller en skola med flest svenska barn. De två pedagoger som vi intervjuade på skolorna med många invandrarbarn hade inte samma syn på vad läs- och skrivsvårigheter är. När pedagogerna beskrev sina elever som de ansåg hade problem med att läsa och skriva, var problemen större och på en högre nivå än vad pedagogerna på skolorna med många svenska barn ansåg. Här ser man en klar skillnad på var pedagogerna drar gränsen för vad läs- och skrivsvårigheter är. Av egna erfarenheter från VFU och intervjuerna anser vi att detta kan bero på att pedagogerna på invandrantäta skolor har fler elever som inte

har den kunskap som är ”normalt” att en elev har i språket när de kommer till skolan. Eleverna får det tufft att lära sig läsa och skriva då allt är nytt för dem samt att de oftast talar ett annat språk hemma och där föräldrarna inte kan hjälpa dem men svenskan. Pedagoger som arbetar i en skola med många invandrabarn får då en annorlunda uppgift eftersom de inte kan ta för givet att barnen kan få stöd i svenskan av föräldrarna. Vi tror att detta kan vara en av orsakerna till att man har fler elever med små problem i svenska på invandratäta skolor. Lättare är det att upptäcka mindre svårigheter på skolor med övervägande svenska barn, då det oftast bara är en till två elever som har problem i en klass. Pedagoger på invandratäta skolor måste ha ett annat sätt att lära ut och bedöma eleverna, för att inte ta lusten ifrån dem och viljan att lära sig ytterligare ett språk.

6.1 Slutsats

Vårt syfte var att undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter. Författarna i litteraturen som vi använt i vårt arbete, målar ofta upp och förskönar bilden om hur det ser ut i skolorna. I den bild de ger finns det mycket resurser och tid till att arbeta med dessa elever. Av egen erfarenhet från vår utbildning och vad som framkommit i intervjuerna ser det inte ut så i skolorna i dag. Litteraturen tar även upp vilka resurser som man ska kunna erbjuda eleverna med läs- och skrivsvårigheter, det är bland annat specialpedagog, läromedelskassetter och datorn. Tillgången till dessa resurser har stor betydelse för elever med läs- och skrivsvårigheter. Det var bara två utav intervjupersonerna som hade förutsättningen och tillgången till läromedelskassetter och endast en av pedagogerna som använder sig av ett dataprogram. Det finns allt för få specialpedagoger på skolorna, behovet av deras hjälp är stort, både när det gäller att undervisa elever och som stöd för pedagogerna. De specialpedagoger som finns på skolorna har i dag fullt upp och därför får inte alla elever chansen till den specialhjälp som de behöver. Tiden är en annan stor bristvara, pedagogerna har ofta många och stora klasser, där alla ska få hjälp och sina behov tillgodosedda. Det fungerar därför inte att pedagogen sitter hos en elev en längre tid. En annan sak vi uppmärksammat är att skolorna i dag inte har pengar att köpa in dessa hjälpmedel eller anställa fler specialpedagoger.

Det som framkom i intervjuerna är att pedagogerna använder sig av hjälpmedel i klassrummen för att underlätta för eleverna med läs- och skrivsvårigheter. Det är bland annat varierad undervisning i form av sång, sagor, teater, film, bilder och högläsning detta är resurser som är billiga och lätta att använda sig av. Undervisningen är anpassad på så vis att

alla elever kan vara med oavsett vilka behov och svårigheter de har. Detta gör att ingen blir utpekad och annorlunda behandlad. Många av pedagogerna använder sig också av att förkortade uppgifter och anpassar dem efter elevens nivå. För att elever med läs- och skrivsvårigheter inte ska komma efter i andra ämnen kan pedagogerna förbereda, genom att läsa in tal eller texter på ett band, så kan eleverna ta del av samma innehåll som sina klasskompisar.

Det finns mycket litteratur inom detta område, dock handlar det mest om vad läs- och skrivsvårigheter är. Det finns inte så mycket forskning som riktar sig till vad läraren kan göra och använda sig av för att underlätta för eleven. Enligt intervjupersonerna har de inte fått någon utbildning och information om vilka resurser som finns och hur de används. Pedagogerna är eniga om att de vill ha mer utbildning inom detta område. Med vårt examensarbete har vi dragit slutsatsen att det behövs mer forskning och utbildning när det gäller pedagogens roll vid läs- och skrivsvårigheter. I litteraturen beskrivs olika hjälpmedel som pedagogen kan använda sig av i undervisningen, men vårt resultat visar att dessa resurser används inte i den utsträckning som de borde i dagens skola. I litteraturen vi läst tas det upp att föräldrarna ofta känner sig utanför och vet inte hur de ska hjälpa sitt barn på rätt sätt. Vid intervjuerna framkom att endast en av pedagogerna har närmare kontakt med föräldrarna till eleven med läs- och skrivsvårigheter. En vidare forskning skulle kunna handla om föräldrarnas roll i barnets utveckling vid svårigheter i skolan.

7. SAMMANFATTNING

Vårt syfte med arbetet är att undersöka vad pedagogen kan erbjuda och göra i klassrummet för elever med läs- och skrivsvårigheter. Enligt Gustafsson (1990- talet) är läs- och skrivsvårigheter Sveriges vanligaste handikapp. Elever med läs- och skrivsvårigheter känner ofta sig mindre begåvade och utpekade på ett negativt sätt. I skolan är det många elever som har svårigheter med att lära sig läsa och skriva. Många av eleverna med läs- och skrivsvårigheter kan inte utveckla ett effektivt och automatiskt igenkännande av de skrivna orden. Att skriva kan då bli som att cykla i motvind, därför är det inte konstigt om elever med läs- och skrivsvårigheter funderar på att ge upp (Ericson 2001). Enligt Björndell (1995) är orsakerna till läs- och skrivsvårigheter många och olika från individ till individ. Dessa elever behöver inte komma från familjer med dåligt och outvecklat språk. Eleverna är inte heller dumma i huvudet eller har inställningen att de inte vill lära sig. De flesta som har läs-

och skrivsvårigheter är pojkar. Det är cirka fyra pojkar på en flicka. En vanlig orsak till läs- och skrivsvårigheter är att hjärnan inte kan avläsa bokstäver. Det som står på raderna grötas ihop sig och texten blir förvriden och omöjlig att tolka. För vissa elever finns hindret på helt andra områden därför är det ett måste att specialpedagoger undersöker elevens språk samt elevens beteende vid misstanke om läs- och skrivsvårigheter, anser Björndell (1995).

Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå utbildningsmålen och om även de ska lyckas kan undervisningen aldrig se ut på samma sätt för alla elever. Av läroplanen framgår att undervisningen måste ha olika utformning om elever med olika förutsättningar ska kunna nå utbildningsmålen. Enligt Ericson (2001) ska ett åtgärdsprogram upprättas där man utgår från en helhetsbild av elevens skolsituation och speciella behov. Det ska tydligt framgå hur man tänker arbeta och underlätta för eleven samt vilket ansvar de olika inblandande parterna har. Enligt FMLS (1990), är pedagogens uppgifter bland annat att stärka elevens självförtroende genom att se till att eleven får använda sina starka sidor och känna sig duktig. Eleven ska uppmuntras till att ta eget ansvar inför sitt lärande. Målen får inte vara för stora, då risken är att eleven misslyckas ofta. Pedagogens attityd är en avgörande orsak till hur det kommer att gå för eleven. Det viktigaste av allt är att stödja eleven i undervisningen och introducera material för att underlätta lärandet. Som framgår i litteraturdelen bör det finnas tillgång till datorer med särskilda stavningsprogram, läromedelskassetter och talböcker. Elever kan behöva specialundervisning under ett antal lektioner i veckan, vilket är den vanligaste formen av hjälp för elever med läs- och skrivsvårigheter. Enligt Ericson (2001) kan läs- och skrivsvårigheter åtgärdas. De flesta kan hjälpas till en funktionell läs- och skrivförmåga. Ju tidigare eleverna får hjälp desto bättre blir resultatet. För att få en uppfattning om hur det ser ut i skolorna idag, när det gäller utbildningar och resurser för pedagogerna valde vi att intervjua sex stycken pedagoger på olika skolor. Alla pedagoger som vi intervjuade har erfarenheter av att arbeta med elever som har läs- och skrivsvårigheter. Det finns i regel ett par stycken elever i varje klass som har läs- och skrivsvårigheter. I vårt resultat framgår att pedagogerna använder sig av olika sätt att förmedla kunskap i klassrummet. Det är bland annat genom bild, film, sång, sagor, teater, spel och högläsning så att alla kan ta del av innehållet. Där framgår också att hälften av pedagogerna använder sig av band eller av datorn som hjälpmedel. Specialpedagogen har en viktig roll i arbetet med elever med läs- och skrivsvårigheter på alla skolorna. Resurserna används flitigt och alla pedagogerna är

överens om att det behövs mer resurser ute på skolorna i form av assistenter och specialpedagogisk hjälp och de själva skulle vilja ha mer utbildning inom detta område.

Referenser

- Amservik, S. m.fl. (2001) *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur
- Björndell, D. (1995) *Att behandla auditiv dyslexi med ljudstimulering*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB
- Damsby, G. (1993) *Datorn som pedagogiskt hjälpmedel*. Stockholm: Handikappsinstitutet
- Ekegren, S. (1996) *"Det var ju inte dum jag var"*. Örebro: Statstryck AB
- Ericson, B. (2001) *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur
- Föhrer, U. & Magnusson, E. (2000) *Kompensatoriskt stöd vid studier för personer med betydande läs- och skrivsvårigheter*. Växjö: Grafiska Punkten
- Föhrer, U. & Magnusson, E. (2003) *Läsa och skriva fast man inte kan. Kompenserade hjälpmedel vid läs- och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur
- Förbundet Mot Läs- och Skrivsvårigheter (FMLS). (1990) *"Einstein var en svag elev" En bok om läs- och skrivsvårigheter*. Stockholm: Svenskt Tryck
- Gillberg, C. & Ödman, M. (1999) *Dyslexi vad är det?* Borås: Centraltryckeriet AB
- Høien, T. & Lundberg, I. (1992) *Läsning och Lässvårigheter*. Malmö: BokTryckeriet
- Høien, T. & Lundberg, I. (1995) *Dyslexi*. Borås: Centraltryckeriet
- Jacobson, C. & Lundberg, I. (1995) *Läsutveckling och dyslexi - frågor, erfarenheter och resultat*. Falköping: Gummessons Tryckeri AB
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Madison, S. (1992) *Läkande läsning och skrivning. En handbok om dyslexi*. Angered: Graphic Systems
- Patel, R & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Stadler, E. (1994) *Dyslexi en introduktion*. Lund: Studentlitteratur
- Strömborg, M. (1999) *Dyslexi visst går det att besegra*. Stockholm: Carlssons Bokförlag
- Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma
- Utbildningsdepartementet. (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94*. Stockholm: Fritzes
- Vetenskapsrådet. (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab
- Film
- Gustafsson, H. (1990- talet) *Vad kan man göra? Dyslexi*. Split Vision
- Gustafsson, H. (1990-talet) *Vetenskapen om dyslexi*. Split Vision

Exempel på litteratur:

- Alstermark & Westerberg (1994), *Språklekar*.
- Arnbak (1996), *Vi bygger ord*. Ett tränings material i morfologi.
- Fajerson & Rehnvall (1992), *Språklig medvetenhet*
- Frylmark (2000), *Språklekar i skolan*.
- Hagtvet (1993) *Lek med språket*.
- Høien & Lundberg (1999), *Dyslexi från teori till praktik*.

Intervjufrågor

1. Vilken utbildning har du?
2. Hur länge har du varit verksam i yrket?
3. Vad är läs- och skrivsvårigheter enligt dig? T.ex. vad är problemet och hur tar det sig i uttryck?
4. Vad har du för erfarenhet med att arbeta med elever med läs- och skrivsvårigheter?
5. Vad har du fått för utbildning kring hur du kan hjälpa dessa elever?
6. Hur pass vanligt upplever du att det är med läs- och skrivsvårigheter?
7. Upplever du att det har skett någon förändring under din tid som lärare? (hur vanligt det är, hur problemet uppfattas, hur lärare handskas med det samt hur föräldrar handskas med problemet)
8. Om så är fallet vad tror du det beror på?
- 9a. Hur arbetar du för att hjälpa dessa elever?
- 9b. Vad är viktigt att tänka på?
- 9c. Varför har du valt detta arbetssätt?
- 10a. Vilka resurser finns på skolan för att hjälpa elever med läs- och skrivsvårigheter?
- 10b. Vilka resurser tycker du saknas?
- 11a. Anser du att du har den kunskap som behövs för att hjälpa dessa elever?
- 11b. Vilken kunskap tycker du att du saknar?
12. Hur gör ni för att upptäcka de elever som har läs- och skrivsvårigheter?
13. Genomför ni någon årlig kartläggning om elevernas läs- och skrivsvårigheter?
14. Hur mycket kontakt har du/läraren med:
 - a) föräldrar till elever med läs- och skrivsvårigheter?
 - b) med specialpedagogen?
15. Vad består denna kontakt av?
16. Har du någon handlingsplan för elever med läs- och skrivsvårigheter?